

Att minnas för framtiden

Flickan och Förintelsen - bilder från en omöjlig verklighet, Susanne Berglind.

**Nedslag i 80 år av minneshållande
och kunskapsspridning om Förintelsen.
För medmänsklighet, demokrati och mänskliga rättigheter.
För de drabbade, för dem som stod emot, för framtiden.**

**Forum
för levande
historia**

Monumentet vid Stora synagogan i Stockholm är utformat av arkitekt Gabriel Herdevall och skulptör Sivert Lindblom. Foto: Jann Lipka.

”Jag skall giva dem ett evigt namn som icke ska vara utrotat.” Jesaja 56:5

År 2025 markerar åttio år sedan befrielsen av Auschwitz-Birkenau och början på slutet av Förintelsen. Sedan dess har minnet och upplevelserna av Förintelsen burits vidare på många olika sätt. I rättegångsprotokoll och tidningsartiklar, genom personliga vittnesmål, forskning, historieböcker och läromedel. På film, i konst och i böcker. Många gånger har minnen undanhållits och kunskapen om Förintelsen har förminskats och förvanskats. Här gör vi nedslag i åttio år av minneshållande och kunskapsspridning, framförallt i Sverige.

År 1998 invigdes ett minnesmonument över Förintelsens offer vid Stora synagogan i Stockholm. De 8 500 namnen på stentavlorna är mördade anhöriga till dem som överlevde och kom till Sverige. Här finns också 306 namn på dem som dog 1945, under resan, eller kort efter ankomsten. Monumentet skapades på initiativ av Föreningen Förintelsens Överlevande som grundades för att verka mot nazismen. Det är en påminnelse om den yttersta konsekvensen av antisemitism, antiziganism, andra former av rasism och förakt för andra människor eller folkgrupper.

27 januari 1945

Befrielsen

”Det första vi gjorde som fria människor var att kasta oss över mat. Vi tänkte inte på något annat. Varken hämnd, eller föräldrar. Bara på bröd [...]” Elie Wiesel, överlevande, författare, nobelpristagare

Ungefär 7 000 fångar fanns kvar i lägret när sovjetiska trupper anlände. Här räddas 15-åriga Ivan Dudnik. Han och andra var för svaga eller sjuka när nazisterna tvingade nästan 60 000 fångar att gå västerut på så kallade dödsmarscher.

Foto: Sovfoto/Universal Images Group/Getty.

Den 27 januari 1945 befriades

förintelselägret Auschwitz-Birkenau av sovjetiska trupper. Trots nazisternas försök att förstöra bevis fann man högar av kläder, skor och personliga tillhörigheter från dem som mördats. De överlevande fick snabbt vård och mat men många var för svaga och sjuka för att kunna räddas.

Omkring sex miljoner judar och mellan 220 000 och 500 000 romer dödades under Förintelsen. Även polacker utsattes för folkmord grundat på rasistiska föreställningar. Därutöver förföljde, fängslade och mördade Nazityskland tusentals andra människor, däribland homosexuella och personer med funktionsnedsättning.

Den 27 januari har varit en nationell minnesdag för Förintelsen i Sverige sedan år 2001. År 2005 deklarerade FN denna dag för internationellt minneshållande. Då genomförs manifestationer, fackeltåg, föreläsningar, filmvisningar och andra evenemang för att hedra och minnas Förintelsens offer och stå upp för alla människors lika värde och demokrati. Foto: Fond&Fond.

15 april 1945

Ankomsten

”Nyfikna Malmöbor [...] betraktade oss som om vi var marsmänniskor. Vi kanske var det [...] Vi såg bara speglingen i åskådarnas ögon, medlidande blandat med misstro. Och vi blev lyckliga för varje tilltal, varje ord av medkänsla.”

Hédi Fried, överlevande, psykolog, författare

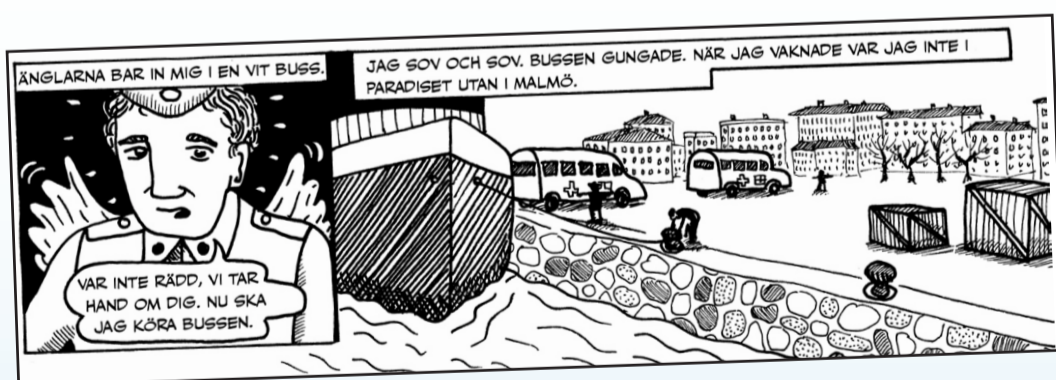

Flyktingar som räddats med Vita bussarna ankommer till Malmö, 1945. Foto: K.W. Gullers.

I april 1945 anlände de första flyktingarna till Sverige genom en hjälpaktion initierad av Folke Bernadotte och Röda Korset. De så kallade Vita bussarnas farliga färd gick genom Danmark och ner mot Nordtyskland till koncentrationslägret Neuengamme. Exakt hur många som räddades är omtvistat, liksom hur många av dem som var judar och romer. Bernadotte uppskattade antalet till 19 700 personer.

Vita bussarna på väg in till Malmö, 1945. Foto: K.W. Gullers.

Sofia Taikon var en av de uppskattningsvis tre romska överlevande som kom till Sverige med Vita bussarna 1945, i en tid då nationsgränser var stängda för romer. Hon berättar sin historia i seriealbumet *Sofia Z-4515*.

Forum
för levande
historia

Källor:
Hédi Fried, *Skärvor av ett liv*, 1992.
Sofia Taikon, Gunilla Lundgren, Amanda Eriksson, *Sofia Z-4515*, 2005.

7 maj 1945

Krigsslutet

”Det var definitivt inte någon glädjeyra, jag kände mig helt tom, jag var så dålig, mager och hade frostsador och kunde inte gå.”

Jovan Rajs, överlevande från dåvarande Jugoslavien

Den 7 maj 1945 kapitulerade Tyskland på alla fronter och andra världskriget i Europa var slut. I Sverige firade människor på gatorna med konfetti och banderoller. Men för många överlevande flyktingar skavde glädjeyttringarna. De hade förlorat allt.

Även Mia Leche-Löfgren, pacifist och journalist på bland annat Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, var kluven.

Hon skrev: ”Glädje är kanske inte rätta ordet för vad man känner i denna stund då vapnen äntligen har tystnat. En känsla av oerhörd lättnad är väl det förhärskande. I denna vårens tid ligger vårt eget land orört och skonat med sina röda stugor, sina slott och herresäten, sina skogar och industrier – allt har förblivit som det var liksom efter en sexårig törnrosasömn. Men sömnen har störts av onda drömmar, och riktigt glada kan vi inte vara och stolta ändå mindre. Vad jag som svensk skulle vilja minnas just nu är inte bara klok försiktighet och beräkning, utan också några handlingar av helhjärtad solidaritet mot nazismens offer.”

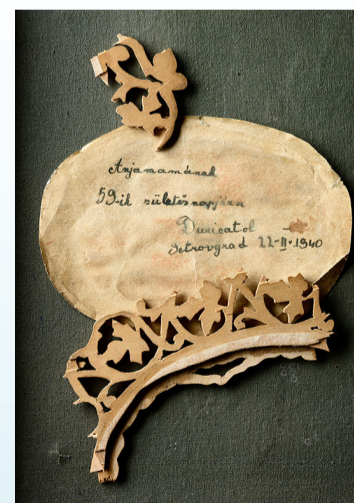

Fredsyrar i Stockholm (ovan) och Göteborg (t.v.) på fredsdagen 7 maj 1945.

Foto: SVT/TT samt Kamerareportage/TT.

Författaren Astrid Lindgren kommenterade fredsyrar ”Det är vår och solen skiner denna signade dag [...] Tänk, kriget är slut, Hitler är död (nu jublas det och hurras i radion; Stockholm är komplett från vettet)”.

Några bitar av mormors spegel var allt Jovan Rajs hade kvar av henne efter Förintelsen. Han hade svårt att glädja sig på fredsdagen, för inget kunde ge honom familjen tillbaka.
Foto: Roland Persson.

1940-tal

Oönskade minnen

”Ingen plats i hela Europa är fri från vittnesmål om Förintelsen, om kriget. Till och med i turistparadiset klingar vittnesmålen genom dessa gravar.” Channa Bankier, konstnär

På 1980-talet upptäckte den

svensk-judiska konstnären Channa Bankier judiska gravar på Lärbro kyrkogård på Gotland. Här vilar nio unga judar som dött på ön 1945–1946 efter vård på Lärbros krigssjukhus. De var flyktingar från Polen och Tjeckoslovakien, begravda intill andra före detta lägerfångar. Liknande spår av flyktingar från kriget finns över hela Sverige, men under lång tid rådde här tystnad om deras öden. Officiellt minneshållande saknades och de minnesmärken som restes över Förintelsens offer var okända utanför den judiska gruppen.

Efter krigsslutet fokuserade den svenska regeringen på att kontrollera historieskrivningen snarare än att belysa egna misstag. Neutraliteten framställdes som räddningen för Sveriges frihet. Ånger uttrycktes mest kring flyktingpolitiken. Socialministern erkände i riksdagen att den hårda hållningen, särskilt under krigets första år, hindrat förföljda judar från att räddas. Flyktingfrågan väckte så stark debatt att regeringen tillsatte Sandlerkommissionen, som 1946 slog fast att den mer generösa flyktingpolitiken kommit för sent.

Källor:
Sofia Taikon, Gunilla Lundgren, Amanda Eriksson, *Sofia Z-4515*, 2005.
Tanja Schult, *Gestaltning och etablering av Förintelseminnet i Sverige*, 2016.

Lärbro krigssjukhus på Gotland mottog 1945 omkring 450 flyktingar som hade befriats från läger som Bergen-Belsen och Auschwitz. En av dem står här med sköterskor från trakten.
Foto: Lärbro krigssjukhusmuseum.

Efter kriget bildades FN 1945. Året därpå upptogs Sverige som medlem, och 1948 antogs FN:s deklaration om mänskliga rättigheter. År 1949 följde Genèvekonventionerna, som skyddar människor på flykt från krig.

Få ville lyssna på de tidigare lägerfångarnas vittnesmål på 1940-talet. Sofia Taikon ville inte heller berätta, hon var rädd för att inte blir trodd.

Redan kort efter kriget fanns de som försökte bryta tystnaden. I sin debattbok *Hård Tid* från år 1946 gjorde Mia Leche-Löfgren upp med vad hon ansåg vara Sveriges skamliga flyktingpolitik.

1950-tal

Uppmanas att glömma

”Nya rötter började växa. Kaoset inom mig började sjunka djupare, kapslades in.”

Susanne Berglind, överlevande, arbetsterapeut, konstnär, författare

I början av 1950-talet levde cirka 10 000 judiska överlevande från koncentrations- och förintelseläger, spridda över Sverige. En av dem var Susanne Berglind, som var mycket sjuk när hon kom hit. Hon återhämtade sig fysiskt på Sigtunastiftelsens vårdinrättning men fick ingen hjälp att bearbeta sina svåra upplevelser. Det fanns ingen kunskap i Sverige på den tiden om att trauma sätter djupa sår som inte syns på utsidan. Överlevande uppmanades att glömma och gå vidare. Många dolde också sin judiska bakgrund.

På 1950-talet gick Susanne på konstskola och började måla sina minnen. ”Det var en tröst för själen”, minns hon. ”Men min konst blev inte godkänd. ’Du ska glömma allt det där,’ sa dom. Dom tyckte jag skulle teckna morötter istället.” Susanne fortsatte ändå att teckna men i hemlighet. Hon utbildade sig till arbetsterapeut, jobbade med psykiskt sjuka, gifte sig och fick tre barn.

När Sverige på 1990-talet upplevde en våg av rasism och nynazism började Susanne måla igen och skriva dikter. Det var ett sätt att uttrycka både sin egen sorg och påminna om att Förintelsen är för viktig för att glömmas. Hon sade: ”Jag vågade möta den fjortonåriga flickan igen, som hade gått igenom så mycket svårt. Och jag började tycka om henne”.

När Susanne kom till Sverige som 14-åring 1945 vägde hon 25 kg och led av skörbjugg, tyfus och tuberkulos. Senare sade hon: ”Jag tror att jag överlevde för att kunna berätta”. Foto: Privat.

Anne Franks dagbok gavs ut på svenska år 1953. Hon gömde sig undan nazisterna i två år i Amsterdam, innan hon greps med sin familj. Samma år boken släpptes sändes programmet *Anne Franks hus* på Sveriges Radio.

50 år efter befrielsen började Susanne Berglind måla sina minnen och skriva dikter som blev till boken *Flickan och Förintelsen: Bilder från en omöjlig verklighet*. Bild: Susanne Berglind.

Källa: Intervju i tidning till Förintelsens minnesdag, 2000.

1960-tal

Minnen väcks till liv

Rättegången mot krigsförbrytaren Adolf Eichmann inleddes 1961 och TV-sändes. Det väckte plågsamma minnen till liv för många. Samtidigt, menar historiker, ökade intresset för att minnas och studera nazismens brott hos både forskare och allmänheten.

Foto: USHMM.

På 1960-talet fanns ännu inget officiellt minneshållande av Förintelsen i Sverige. Inte heller något krav på att undervisa om detta i skolan. År 1965 debatterades den svenska skolans bristfälliga undervisning om Förintelsen i Sveriges riksdag. Många krävde bättre historieundervisning, och en förbättrad demokratisk beredskap. Trots detta tycks inga större förändringar ha genomförts. Det skulle dröja mer än 30 år, till 1990-talet, innan riksdagen återigen tog upp frågan om undervisning och kunskapsspridning om nazismens brott och Förintelsens historia.

Under denna tid började en del överlevande dela sina erfarenheter genom konst och litteratur. För många var det dock fortfarande för smärtsamt. Henrik Frenkel, journalist och barn till överlevande, minns hur det var hemma hos honom. Där fanns en hemlighet som inte fick beröras.

”Eftersom pappa och mamma aldrig pratade om våra judiska rötter, om sin släkt och om vad de varit med om i Förintelsens Polen, så var signalen tydlig. Fråga inte. De gånger de pratade med sina polsk-judiska vänner på middagar i vårt hem, pratade de polska, ett språk vi inte skulle lära oss. På så sätt blev traumat ännu djupare. Jag förstod att de hade så mycket att berätta, som vi barn inte skulle höra. Vi skulle besparas allt lidande, all förnedring, all rädsla och skräck”.

Källa: Ingrid Lomfors m.fl., *I skuggan av Förintelsen*, 2015.

I april 1963 hade den svenska dokumentärfilmen *Den blodiga tiden* biopremiär. Filmen väckte uppmärksamhet redan före premiären, då SVT visat utdrag med bilder från gettot i Warszawa. Enligt tidningen Expressen chockades den svenska tv-publiken. © AB Svensk Filmindustri (1960) Affischdesign: Walter Bjerne, arkiv: Svenska Filminstitutets bibliotek.

1970-tal

Förintelsen speglas

År 1979 sändes den amerikanska tv-serien *Holocaust* på SVT, som satte den svenska titeln *Förintelsen*. I ett land med bara två tv-kanaler fick både begreppet Förintelsen och serien enormt genomslag. Serien skildrade en fiktiv judisk läkarfamilj i Berlin under nazistregimen. Producenterna krävde att de fyra avsnitten skulle visas utan reklamavbrott, fyra vardagar i rad. Inför sändningen startade de judiska församlingarna i Stockholm, Göteborg och Malmö en informationskampanj i gymnasieskolor, samordnad av dåvarande journalisten Roland Loeffler. Kunskapsbristen i hela samhället var stor och skolundervisningen fokuserade mest på Hitler och krigets militära aspekter.

De judiska församlingarna sökte stöd från regeringen och frivilliga för att nå även bibliotek och militärförläggningar. Under året efter sändningen besökte Roland Loeffler skolor över hela landet. ”Inte bara judarnas öden diskuterades. Vi hade medverkande från romska och homosexuella föreningar, och i Jokkmokk samarbetade vi med det samiska kulturmuseet Áttje. Förintelsens fasor kan och måste skapa erfarenheter till stöd för alla minoriteter.”

År 1982 visades serien i repris, och informationsarbetet upprepades. Nu började överlevande själva också att berätta i skolor över hela landet.

Källa: Roland Loefflers arkiv.

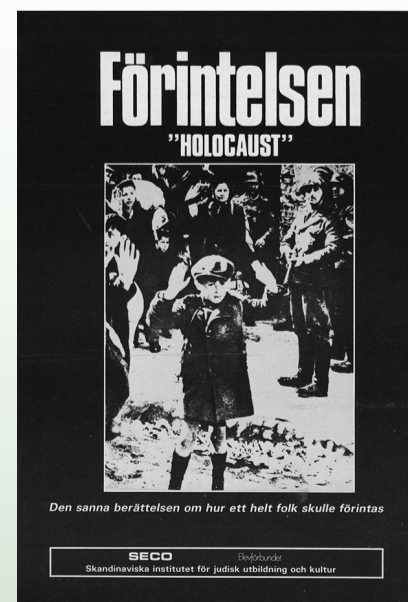

Roland Loeffler berättar om Förintelsen för elever i Sundsvall 1979. Ibland erkände lärare under besöken att de hade sympatiserat med ungnazisterna på 1930- och 40-talet. ”Jag förstod inte bättre”, var en vanlig förklaring. Faksimil: Ur Sundsvalls tidning.

För en del öppnade TV-serien dörren till egna minnen. Judith Goldner, överlevande, hade inte orkat berätta detaljer för sina barn. ”Det går inte spårlöst förbi”, sade hon. Hon tvingade sig att se serien och upplevde att det hjälpte henne. Faksimil: DVD-omslag till serien Förintelsen.

Varje gymnasieskola i Sverige fick elevhäften, lärarhandledning och affischer som kunde användas i en utställning.

1980-tal

Folkmordet på romer erkänns

”Är det kriget som skapar ondska, eller är det ondskan som skapar krig? Hur kan vanliga människor låta bli att protestera när andra utför grymheter?” Sofia Taikon, överlevande från Polen

Sofia Taikon kom till Sverige 1945

som 14-åring. Hon hade överlevt koncentrations- och förintelseläger i Nazityskland men förlorat hela sin släkt. Hälsan var förstörd, och hon plågades av mardrömmar.

Sofia hade svårt att tala om tiden i lägren. Hon var rädd för att inte bli trodd, och ville inte tänka på allt svårt hon gått igenom. Helst ville hon minnas de snälla och hjälpsamma människorna: Den polske mannen i Auschwitz som band en ren trasa om hennes skadade ben, den tyska kvinnan i Ravensbrück som delade sitt bröd med henne, och den judiska flickan som sa att Sofia fick bli hennes syster.

”Först ville jag inte berätta, men barnbarnen frågade”, sade Sofia. Tillsammans med författaren Gunilla Lundgren och tecknaren Amanda Eriksson skapade hon seriealbumet *Sofia Z-4515*. Men hon ville inte ha med teckningar från sina värsta minnen.

”Vi ska inte berätta så att barnen blir ledsna”, sade Sofia. Det tog nära 40 år innan Tyskland 1982 erkände att romerna hade utsatts för ett folkmord som en del av nazisternas ras- och utrotningspolitik. Sofia gick bort 2005 men hennes berättelse finns bevarad.

Källa: Sofia Taikon, Gunilla Lundgren, Amanda Eriksson, *Sofia Z-4515*, 2005.

Mellan 220 000 och 500 000 romer mördades under Förintelsen, men deras öde ignorerades länge efter kriget. En av de få överlevande som kom till Sverige var Sofia Taikon. Liksom många andra orkade hon först inte vittna om sitt öde. De som berättade tystnade ofta när få ville lyssna. Foto: Privat.

Den 16 maj 1944 försökte SS-soldater döda alla på den romska avdelningen i Auschwitz-Birkenau men de mötte kraftigt motstånd och gav upp. Efter det flyttades alla arbetsföra romska män och kvinnor till andra läger. De som var kvar – 4 200 barn, gamla och sjuka – mördades den 2 augusti 1944. Sedan 2015 är 2 augusti officiell minnesdag i EU för folkmordet på romer.

Foto: The State Museum Auschwitz-Birkenau in Oświęcim.

1990-tal

Kan vi lära av historien?

”Dagens unga är mina budbärare in i framtiden.”

Magda Eggens, överlevande från Ungern, författare

Tygpåsen och en metallbricka med Magda Eggens fångnummer hör till de få föremål hon fick med sig på flykten till Sverige.

Foto: Judiska Museet.

På 1990-talet började föreningar och skolor arrangera resor till Auschwitz-Birkenau och andra minnesplatser.

Foto: Helena Cho Györki.

Emerich Roth var en av grundarna till Föreningen Förintelsens Överlevande, 1991. Redan året därpå besökte han och andra överlevande omkring 100 skolor och församlingar. I dag finns flera föreningar som berättar vidare.

Foto: Fredens Hus.

På 1990-talet svepte en våg av högerextremism och nynazism över Sverige. Ett populistiskt parti tog plats i riksdagen, och flyktingförläggningar sattes i brand. Det väckte frågor om vad vi egentligen lärt av historien. Hos allt fler växte en insikt om vikten av att bevara minnet av Förintelsen.

I sin bok *Jag måste berätta* skrev Magda Eggens: ”När jag såg hur unga människor höjde sina armar i vädret och ropade Sieg Heil, när man i radio och tidningar började förneka förföljelserna, koncentrationslägren och Förintelsen, då kom mina mardrömmar tillbaka [...] [...] Jag förstod att det var min skyldighet att berätta om mitt liv och vad som kan hända då de demokratiska krafterna sätts ur spel och ondskan tar herraväldet”.

År 1993 väckte filmen *Schindler's List* enorm uppmärksamhet. Filmen kom att påverka både historieuppfattningen och senare skildringar av Förintelsen. Även Berlinmurens fall 1989 samt EU och NATO:s utvidgning österut gav nya perspektiv på Förintelsen.

År 1998 bildades, på bland annat svenskt initiativ, det som i dag är organisationen Internationella alliansen till minne av Förintelsen. Här möts regeringsrepresentanter och experter för att stärka, främja och verka för utbildning, hågkomst och forskning om Förintelsen. Visionen är en värld som minns Förintelsen och står fri från folkmord.

Källa: Magda Eggens, *Jag måste berätta*, 2010.

1998

Om detta må ni berätta

”Enligt min mening är upplyst samhällsdebatt och utbildning baserad på dokumenterad historiska fakta det ’bästa sättet’ att minnas Förintelsen och hedra dem som förlorade allt.”

Paul A. Levine, historiker

Hösten år 1997 skickade dåvarande statsminister Göran Persson ett brev till cirka 700 000 familjer i Sverige med barn i grundskolan. De erbjöds att få en bok om Förintelsen som en del i en bred informationsinsats kallad Levande historia. Syftet var att erbjuda fakta och information samt skapa dialog kring medmännisklighet, demokrati och människors lika värde. Redan under de första tre veckorna fick man in 300 000 bokbeställningar.

Boken *...om detta må ni berätta... om Förintelsen i Europa under åren 1933–1945* skrevs av Stéphane Bruchfeld och Paul A. Levine. Med hjälp av fakta, dikter, citat och vittnesmål gav författarna en bild av hur det ofattbara blev verklighet. Sammantaget handlar boken om vad människor är i stånd att göra mot andra människor när demokratins värden bryts ner och ersätts av hatets och våldets ideologi.

...om detta må ni berätta... skickades ut första gången 1998 och har sedan dess uppdaterats flera gånger. Boken har hittills distribuerats kostnadsfritt i över en och en halv miljon exemplar och på många olika språk. Den tros vara en av de mest spridda historiska berättelserna om Förintelsen.

Boken *...om detta må ni berätta...* finns idag i en mängd olika digitala versioner, som lättläst och mp3-filer.

År 2009 hade kunskapen om Sverige och Förintelsen vuxit och blev till ett nytt kapitel i *...om detta må ni berätta...* På bilden, ur boken, håller svenska nationalsocialister stormöte på Hötorget i Stockholm 1932. Foto: TT Bild.

2000-tal

Sverige kraftsamlar

”Det är varken lätt eller behagligt att gräva i denna avgrund av ondska [...] Man är frestad att vända sig bort med en grimas och vägra att se och höra: det är en frestelse som man måste motstå [...]”

Primo Levi, överlevande, författare, Italien

Vid millennieskiftet blev behovet av att institutionalisera arkiv- och minneshållning kring Förintelsen allt tydligare. När överlevande och ögonvittnen åldrades behövdes en övergång från levande minne till historiskt minne.

I januari 2000 stod Sveriges regering värd för den första av flera konferenser om Förintelsen, folkmord och brott mot mänskligheten: Stockholms Internationella Forum om Förintelsen. Där antogs Stockholmsdeklarationen som blev grund för arbetet inom Internationella alliansen till minne av Förintelsen, IHRA. I deklarationen slogs ambitionen fast att ”så frön till en bättre framtid i en jord genomsyrad av ett mörkt förflutet”.

År 2000 blev undervisning om Förintelsen obligatoriskt i historieämnet i den svenska grundskolan. År 2001 blev 27 januari officiell minnesdag i Sverige och kraftsamlingen för ökad kunskap och minneshållande fortsatte. År 2003 grundades myndigheten Forum för levande historia med uppdrag att främja kunskap och arbete med demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter med utgångspunkt i Förintelsen.

Snubbelstenar, eller på tyska Stolpersteine, är ett projekt initierat av den tyske konstnären Gunter Demnig för att hedra de judar, romer och andra som förföljdes och mördades av nazisterna 1933–1945. I dag finns över 100 000 snubbelstenar i världen, oftast placerade där personerna bott, som denna på Apelbergsgatan i Stockholm. Där bodde Hans Szybalski en tid innan han skickades tillbaka till Nazityskland. Han mördades senare i Auschwitz.

Foto: Carmilla Floyd.

Sedan 2003 har vikten av en enad front mot antisemitism och andra former av hat och hatbrott lyfts i utbildningar och utställningar på Forum för levande historia.

Foto: Martin Skoog.

Minnen bevaras

”Förintelsen saknar motstycke. Men den är inte unik. Om den varit unik, hade vi kunnat glömma den, eftersom det som är unikt endast kan hända en gång. Men det kan hända igen.” Yehuda Bauer, historiker, hedersordförande, IHRA

Överlevande – med Yehuda Bauer i mitten – deltar i Malmö Internationella Forum 2021 tillsammans med internationella delegationer.
Foto: Magnus Liljegren/Regeringskansliet.

Tobias Rawet överlevde Förintelsen och kom till Sverige. Genom avancerad videoteknik och AI kan du nu ställa frågor till honom och få svar som i ett samtal på Sveriges museum om Förintelsen.
Foto: Daniel Gustafsson SMF/Sveriges museum om Förintelsen.

År 2021 arrangerade den svenska regeringen Malmö internationella forum – Remember ReAct – för hågkomsten av Förintelsen och bekämpande av antisemitism. Mötet samlade 74 delegationer från ett stort antal länder och organisationer. Alla gjorde åtaganden om konkreta åtgärder för hågkomst av Förintelsen och bekämpande av antisemitism att vidta under kommande år. Ett av Sveriges åtaganden var att inrätta ett museum för att bevara och föra vidare minnet av Förintelsen. Det öppnade 2022 och markerar att Förintelsen, även om den inte genomfördes på svensk mark, är nära kopplad till Sveriges historia och är en del av vårt kulturarv.

Forum för levande historia arbetar sedan 2003 varje dag utifrån lärdomar från Förintelsen och andra brott mot mänskligheten. Det sker genom utställningar, rapporter, material för skolan, seminarier och samtal, samt utbildning och fortbildning för elever, lärare, annan skolpersonal och offentligt anställda om antisemitism, antiziganism och andra former av rasism. Med kunskap om historien vill myndigheten bidra till reflektion och lärande om hur dåtid och nutid hänger ihop och engagemang för allas lika värde

källa: <https://holocaustremembrance.com/news/in-memoriam-professor-yehuda-bauer>

Håll minnena levande

”En del som har hänt oss
En del som vi ärvt
En del som ska hända men inte hänt än
Det som händer våra barn det skrämmer oss mest
Så vad ska vi göra med allt som vi ärvt”

Hanna Rajs, barnbarn till överlevande, poet

Dina och Jovan Rajs överlevde båda

Förintelsen. Tio år senare träffades de på ett sommarläger för överlevande, blev kära och gifte sig. Men de pratade sällan om sina upplevelser under kriget. Först när de blev äldre återvände de till minnena, skrev böcker, föreläste och berättade för barnbarnen, som poeten Hanna Rajs.

Dina och Jovan, 86 och 91 år gamla, reser fortfarande ut i skolor och berättar för elever om Förintelsen. De vet också att Hanna kommer att föra minnena vidare. I sina böcker berättar hon ofta om sina morföräldrar. Hanna brukar säga att hon som judinna lever med rädsla, dels på grund av den växande antisemitismen och rasismen i samhället, dels på grund av de trauman hon har ärvt.

Vem ska hålla minnena och historien levande i framtiden? Vi kan alla vara med och bygga en framtid där minnen bevaras och vi lär av det förflutna. Tillsammans kan vi – överlevande och anhöriga, myndigheter, forskare, föreningar, kommuner, regioner och andra – göra skillnad nu och i framtiden.

Jovan med sin storebror Djurica som gasades ihjäl av nazisterna som elvaåring.
Foto: Privat.

Dina och Jovan Rajs med barnbarnet och poeten Hanna Rajs som för deras minnen och upplevelser vidare i sina verk.
Foto: Paul Hansen/Dagens Nyheter.

Hédi Fried och Emerich Roth var överlevande som gick bort år 2022. Många kämpar för att fortsätta deras viktiga arbete.
Foto: Björn Qvarfordt.

**Vill du höra utställningens texter upplästa?
Följ QR-koden.**

